

Anatomia unui apel de sistem în Linux

Mihai Budiu — mihaib+@cs.cmu.edu
<http://www.cs.cmu.edu/~mihaib>

15 decembrie 1997

Subiect: Execuția unui apel de sistem urmărită pas cu pas în sistemul de operare Linux;

Cunoștințe necesare: Noțiuni elementare despre sisteme de operare, limbajul C foarte bine, noțiuni despre setul de instrucțiuni al microprocesoarelor Intel 80x86;

Cuvinte cheie: apel de sistem, trap, monitor, cod re-entrant, nucleu.

Cuprins

1	Nucleul sistemului de operare	1
1.1	Reentranta	2
2	Linux	3
2.1	Arborele de directoare al sursei	3
3	Un apel de sistem: <code>getpid(2)</code>	4
3.1	Apelul funcției de bibliotecă	5
3.1.1	Un macro ciudat	5
3.2	Înteruperea	7
3.2.1	Stiva	9
3.3	Poarta de intrare în nucleu	11
3.4	Tabela de dispecerizare	12
3.5	Funcția <code>sys_getpid()</code>	13
3.5.1	Structura Task	13
3.6	Întoarcerea	15
3.7	Livrarea semnalelor	16
3.8	Sfârșitul întreruperii	17
3.9	Terminarea funcției de bibliotecă	18
4	Rezumat	18

Acest articol este un “studiu de caz” (case study) în sisteme de operare. Vom urmări (aproape) pas cu pas operațiile executate de microprocesor pentru execuția unui foarte simplu apel de sistem; cobaiul experimentului nostru (înafară de cititor) este sistemul de operare Linux. Citirea

codului unui sistem de operare “adevărat” este una dintre cele mai bune metode de a înțelege cum funcționează măruntaiele acestuia. În definitiv ce poate fi mai concret de atîta?

1 Nucleul sistemului de operare

În această secțiune voi revizui pe scurt noțiunea de “nucleu al unui sistem de operare” (kernel); un tratament mai amplu al chestiunii poate fi găsit într-un articol din PC Report din septembrie–octombrie 1996, a cărui copie este disponibilă și din pagina de web a autorului (ca și toate celelalte articole ale sale la care face referință).

Ce este un sistem de operare? Un set de programe care tratează multe din funcțiile cel mai des utilizate de programele utilizatorilor (cum ar fi accesul la disc) și permite simultan executarea pe un același calculator a unor programe independente. Cea mai importantă parte a unui sistem de operare este *nucleul* lui. Acesta este practic o colecție de funcții (numite “apeluri de sistem” — system calls) care pot fi executate de programele utilizatorilor și care îndeplinesc funcțiuni utile. Nucleul unui sistem de operare se bucură de oarecare privilegii relativ la programele scrise de utilizatorii obișnuți, în sensul că anumite operații sunt permise numai nucleului, dar nu și programelor care beneficiază de serviciile sale. De pildă utilizatorii nu pot accesa discul în nici un fel; ei au la dispoziție însă un set de funcții ale nucleului care fac (teoretic) tot ce utilizatorul ar avea nevoie într-un mod organizat: crează și distruge fișiere, permit scrierea datelor și citirea lor în fișiere, precum și accesul controlat la aceste resurse.

Motivația pentru care accesul utilizatorului este interzis la disc este în principal legată de *integritatea* discului: dacă programe diferite ar vrea să folosească fiecare pentru sine discul într-un alt fel, ar putea să interfereze între ele. Nucleul oferă un acces limitat la disc, încercînd să garanteze anumite proprietăți de consistență a datelor: de pildă dacă datele scrise în fișiere diferite nu au nici o legătura unele cu altele, pentru că creșterea ambelor fișiere este supervizată atent de nucleu¹.

Funcțiile nucleului mai sunt ciudate pentru că (pe lângă faptul că pot folosi anumite operații privilegiate), ele sunt comune tuturor programelor care se execută pe acel calculator, fie că programele se execută unul după altul sau simultan. De fapt una din misiunile esențiale ale nucleului este lansarea programelor în execuție (și atunci ele capătă denumirea de “proces”) și controlarea execuției lor. Toate nucleele moderne suportă execuția “simultană” a mai multor procese (ceea ce se numește “multiprogramare”). Multiprogramarea poate fi “reală”, în cazul în care calculatorul are mai multe procesoare, sau simulată prin ceea ce se numește “time-sharing” (punerea în comun a timpului): oprirea unor programe din execuție temporar pentru a executa altele. Comutarea de la un proces la altul are numele englezesc de “context switch”: comutarea contextului. Rațiunea principală pentru time-sharing este una economică: nu toate părțile unui calculator funcționează cu aceeași viteză, deci dacă două dintre ele comunică cea mai rapidă trebuie să aștepte după cea mai lentă (discul de pildă este de cam un milion de ori mai lent decît procesorul). Cînd sunt mai multe lucruri de făcut putem executa unele dintre ele în timp ce altele așteaptă după operațiile lente.

---

¹Ideea aceasta este binecunoscută în ingineria programării sub numele de “tipuri de date abstracte”. Lăsăm cititorului sarcina explorării similitudinii.

1.1 Reentranța

Nucleul este deci o colecție de funcții și de structuri de date care oferă utilizatorului o sumedenie de operații utile. Vom vedea că nucleul are o singură colecție de structuri de date pentru *toate* procesele care se execută.

Aceste două atribute (multiprogramarea și unicitatea structurilor de date) puse cap la cap ridică o problemă foarte dificilă: să presupunem că un proces A execută un apel de sistem pentru un acces la disc. O astfel de operație este foarte costisitoare (în timp), așa că nucleul roagă discul să-i trimită datele, și pentru că are la dispoziție timp pentru un milion de instrucțiuni suspendă procesul A și pornește procesul B. Ce facem însă dacă B face el însuși un apel de sistem pentru operații pe fișiere în timp ce apelul lui A nu s-a terminat? Poate B șterge fișierul pe care A tocmai îl modifică sau altceva de genul ăsta.

Un astfel de cod, care se poate executa *simultan* în contextul mai multor procese se numește *cod re-entrant* (se poate intra din nou într-o funcție în timp ce se execută). Codul re-entrant trebuie proiectat cu foarte multă grijă dintru început și trebuie scris cu mare atenție. Nucleele tuturor sistemelor de operare moderne sunt re-entrante.

Subiectul este extrem de interesant și de subtil; toate cursurile universitare despre sisteme de operare îi consacră o parte relativ importantă. Noi nu ne vom izbi în acest articol explicit de re-entranta, deși ea este de fapt “ascunsă” undeva, și o grămadă de funcții (despre care *nu* vom discuta) colaborează la a ascunde natura re-entrantă a nucleului. Principala tehnică folosită pentru a scrie cod re-entrant este *regiunea critică*; aceasta este o regiune de cod care nu poate fi executată de mai multe procese simultan. O soluție la problema de mai sus a proceselor A și B ar fi de a nu permite nici unui proces să facă operații pe fișiere pînă A nu și-a terminat-o pe a lui (atunci practic toate operațiile pe fișiere ar fi constituit o regiune critică). În realitate nucleele încearcă să permită cît mai multă activitate concurrentă, pentru că de obicei procesele au nevoie de resurse distincte. De pildă ar fi păcat să nu-l lăsăm pe B să șteargă alt fișier decît cel cu care operează A doar pentru că A nu și-a terminat treaba.

Dar știu că sunteți anxioși să vedeți cod, așa că voi întrerupe aici discuția despre secțiuni critice.

2 Linux

Voi baza discuția mea pe sistemul de operare Linux. Linux este un sistem de operare de tip Unix², scrisă inițial în 1991 de un student finlandez pe nume Linus Torvalds. El este în continuare principalul “scriitor” al nucleului Linux, dar nu cantitativ, pentru că la cele peste 800 000 linii ale codului au contribuit deja mii de voluntari din întreaga lume. Trebuie spus că sistemul este de o calitate foarte bună, rivalizînd cu succes cu produse ale marilor firme care costă bani grei. Diferența este că Linux este disponibil în surse oricui îl dorește; poate fi obținut contra cost sau gratuit de pe Internet. Linux evoluează foarte rapid; noi versiuni ale nucleului apar la fiecare cîteva zile. Voi baza discuția mea pe versiunea 2.0.30. Aceasta este ultima versiune mare stabilă a nucleului.

Dezvoltarea nucleului se face pe două linii: cele cu un număr par după primul punct sunt versiuni stabile, care sunt recomandate celor care folosesc Linux pentru nevoile lor, iar versiunile cu un număr impar (2.1.x) conțin cod experimental, care nu a fost încă îndeajuns testat pentru a fi recomandabil celor care au nevoie de fiabilitate. Versiunile impare sunt folosite de cei care dezvoltă sistemul, sau care au neapărată nevoie de anumite lucruri neimplementate încă în celelalte versiuni.

---

²O scurtă istorie a evoluției Unix-ului, publicată mai demult în BYTE România, puteți obține din pagina de web a autorului.

Linux este suficient de bine scris încât poate rula pe calculatoare extrem de diferite; la ora aceasta el merge pe procesoare 80x86/Pentium (de la Intel), Sparc (SUN), Power PC (IBM), Alpha (Digital, cumpărat de curînd de Compaq), MIPS (acum la Silicon Graphics), M68K (Motorola). Noi ne vom referi la versiunea pentru procesoare Intel, pentru că este cea mai răspîndită. Principiile care emerg sunt însă valabile pentru toate celelalte procesoare.

2.1 Arborele de directoare al sursei

Este instructiv să aruncăm o scurtă privire asupra arborelui de directoare care constituie sursele nucleului. De obicei acesta este instalat în directorul `/usr/src/linux` pe mașinile Linux. În acest articol voi referi toate cărările de directoare relativ la acest punct.

Subdirectoarele principale sunt:

Director	Conține	Linii de cod
fs	sisteme de fișiere (File System)	68 000
mm	memorie (Memory Management)	17 000
init	procesul init (nr 1, care pornește mașina)	4000
kernel	funcții esențiale ale nucleului	7200
lib	utilitare diverse	1800
include	fișiere header cu declarații pentru compilarea nucleului și programelor utilizatorilor	78 000
net	protocoalele rețelelor de calculatoare	56 000
ipc	mecanisme de comunicare între procese (Inter Process Communication)	2500
drivers	programe care mînuiesc perifericele	412 000
modules	nu conține surse	0
arch	cod dependent de procesor	150 000 ³

După cum vedeți mai mult de jumătate de cod este în drivere. Codul driverelor este însă pentru toate plăcile posibile; un anumit sistem va avea compilate numai driverele pentru hardware-ul instalat. Mulțimea aceasta de drivere se datorește popularității enorme a hardware-ului de PC, pentru care tot omul fabrică cîte o nouă placă.

Două cuvinte și despre unele din subdirectoarele acestor directoare:

fs/* Linux suportă o mulțime de sisteme de fișiere (organizări ale fișierelor pe disc). Lista lor este include sistemul de fișiere din MS-DOS, din Amiga și din OS/2, sistemul de fișiere de rețea (NFS, Network File System) de la Sun, sistemul vfat al lui Windows NT, sistemele de fișiere din Unix-ul original, System V (sysv) și sistemul de fișiere din Berkeley Unix, UFS (numit și Fast File System, FFS, în literatură), și altele!. Intenționez să consacru un articol special arhitecturii sistemelor de fișiere în nucleele Unix (două articole înrudite despre această temă au apărut deja în PC Report), așa că nu voi divaga în continuare.

include/* conține headere cu declarațiile structurilor de date și prototipurile funcțiilor publice din nucleu;

/drivers/net/* felurite plăci de rețea;

³Sunt cam 30 000 de linii dependente de arhitectură pentru Intel, și în total 150 000 pentru toate arhitecturile.

drivers/block/* toate perifericele tratate de Unix drept colecții de blocuri: discuri în special;

drivers/char/* majoritatea tuturor celorlalte periferice;

drivers/* alte periferice.

3 Un apel de sistem: getpid(2)

Am ales pentru vivisecția noastră un apel de sistem foarte simplu; poate cel mai simplu. Cu toate acestea periplul nostru pînă la el va fi destul de lung, și, sperăm, instructiv. Vom discuta despre funcția `getpid`, “GET Process IDentifier”. Nucleul Unix asignează fiecărui proces în curs de execuție un număr unic între 0 și 30000 care poate fi folosit pentru comunicarea între procese (semnalele se trimit indicînd acest pid). Pagina de manual Unix care descrie apelul de sistem este în secțiunea 2 a manualului (unde sunt toate celelalte apeluri de sistem); am indicat acest lucru în modul standard, punînd secțiunea între paranteze. Manualul poate fi citit tastînd comanda `man 2 getpid`. Pagina de manual ne spune ca `getpid` nu are argumente și întoarce ca rezultat PID-ul procesului care face apelul. Iată mai jos și un exemplu de folosire:

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

int main(void)
{
    int p = getpid();
    printf("Pid = %d\n", p);
}
```

Restul acestui articol va explora un singur lucru, și anume, cum se execută prima linie a programului de mai sus.

3.1 Apelul funcției de bibliotecă

În primul rînd trebuie să răspundem la întrebarea: unde este codul funcției `getpid`? Cînd l-a scris și de unde-l ia programul de mai sus.

Răspunsul este: codul este în biblioteca de funcții a limbajului C care vine împreună cu compilatorul de C și nucleul sistemului. Fiecare apel de sistem are o astfel de funcție asociată în bibliotecă. Declarația funcției este în fișierul header `/usr/include/unistd.h`. Funcția a fost compilată de cei care au scris compilatorul și legată în biblioteca de funcții C `/lib/libc.a`. Corpul funcției a fost generat anterior din următoarea sursă C:

```
#include <linux/unistd.h>

_syscall0(int, getpid)
```

3.1.1 Un macro ciudat

Fișierul `include/linux/unistd.h` conține definiția macro-ului `syscall0`, care este folosit pentru a genera funcțiile C care cheamă apeluri de sistem cu 0 argumente. În același fișier există și codul macrouilor `syscall1`, etc, care generează corpul apelurilor de sistem cu mai multe argumente.

Iată cum arată cel care ne interesează:

```
#define _syscall0(type,name) \  
type name(void) \  
{ \  
long __res; \  
__asm__ volatile ("int $0x80" \  
    : "=a" (__res) \  
    : "0" (__NR_##name)); \  
if (__res >= 0) \  
    return (type) __res; \  
errno = -__res; \  
return -1; \  
}
```

Trebuie să recunoașteți ca nu vedeți prea des astfel de cod C, nu? Codul folosește mai multe trăsături mai puțin cunoscute (dar absolut standard) ale preprocesorului de C, plus că amestecă asamblare cu C (ceea ce în standardul C nu există, dar Linux se compilează numai cu compilatorul gcc, așa că nu contează prea tare ce zice standardul).

Ce e ciudat cu acest macro?

- Este un macro pe mai multe linii, scris folosind caracterul `\` înainte de sfârșitul liniei pentru a indica o continuare pe cea următoare;
- Acest macro nu generează o *expresie* când este expandat, ci corpul unei funcții!
- Unul din argumente (`type`) apare în corpul macro-ului într-o poziție în care trebuie să apară un tip;
- Alt argument (`name`) apare în poziția unde trebuie să apară un nume de funcție;
- Se folosește operatorul `##`, care concatenează simbolurile de la stînga și de la dreapta sa.

Să vedem ce iese după pre-procesare din programul de o linie de mai sus:

```
#include <linux/unistd.h>
```

```
_syscall0(int, getpid)
```

dă naștere la (ținînd contul că în acel header avem definiția: `#define _NR_getpid 20`, ceea ce înseamnă că numărul apelului de sistem `getpid` este 20):

```

int getpid(void)
{
    long __res;
    __asm__ volatile ("int $0x80"
        : "=a" (__res)
        : "0" (20));
    if (__res >= 0)
        return (int) __res;
    errno = -__res;
    return -1;
}

```

Asta se traduce cam așa:

Definesc funcția `getpid` fără argumente care dă ca rezultat un întreg. Funcția va executa întâi instrucțiunea `int 0x80`, care generează o întrerupere, având în registrul 0 numărul `__NR_getpid`, adică 20, iar la sfârșitul executării lui `int 0x80` rezultatul din registrul A trebuie pus în variabila `__res` (așa se traduce linia care începe cu `__asm__`, care este scrisă într-un idiom special al compilatorului gcc).

După aceea, dacă `__res` este pozitiv, acesta este rezultatul funcției; altfel rezultatul este -1, iar valoarea lui `__res` este pusă în variabila globală a procesului, `errno`.

Deja am învățat un lucru interesant despre apelurile de sistem (dacă inspecțai macrourele celelalte, pentru apeluri de sistem cu mai multe argumente, veți observa aceeași comportare): nucleul va întoarce întotdeauna un număr pozitiv ca răspuns la un apel de sistem. O valoare negativă reprezintă codul unei erori. Funcția de bibliotecă ia codul erorii și îl pune într-o variabilă globală a procesului, `errno`. Răspunsul unui apel de sistem în caz de eroare este -1. Valorile pe care le poate lua `errno` sunt în fișierul header standard `errno.h`; studiați-l, căci este interesant. Variabila aceasta mai este folosită de funcții ca `perror(3)` sau `strerror(3)` pentru a tipări mesaje de eroare.

3.2 Întreruperea

Am văzut deci că pentru a invoca serviciile nucleului programele pun un număr care descrie serviciul cerut (`getpid()` în cazul nostru) în registrul 0 (la 386 este registrul EAX), după care execută o întrerupere software, cea cu numărul 80 în hexazecimal (128).

Ce mai e și cu întreruperea asta?

Dacă vă reamintiți, am spus că programele utilizatorului nu au dreptul să execute orice operații, pe cînd nucleul da. Această segregare este realizată de microprocesor printr-un bit intern de stare, care indică dacă programul curent se execută *în mod nucleu (kernel mode)* (și atunci este privilegiat), sau în *mod utilizator (user mode)*⁴. Microprocesorul trece automat în mod nucleu atunci cînd se întîmplă un eveniment excepțional, cum ar fi:

- Un periferic generează o întrerupere;

---

⁴De fapt familia x86 are nu 2 ci 4 moduri de privilegiu, dar Linux folosește numai 2 dintre ele.

- Un program execută o instrucțiune ilegală;
- Un program accesează zone de memorie interzise;
- Un program execută o întrerupere software;
- O eroare gravă este detectată (ex: a căzut curentul);
- etc.

Trecerea în mod nucleu înseamnă nu doar o schimbare a valorii bitului care indică modul, ci și *un salt* la o adresă dinainte stabilită. Raționamentul este următorul: cel care scrie sistemul de operare scrie pentru fiecare din cazurile de mai sus un program (handler) care ia acțiunile corespunzătoare pentru a remedia evenimentul excepțional. Aceste programe sunt instalate apoi în memorie la început (în procesul de boot-are al calculatorului), iar apoi avem garanția că utilizatorul nu poate face nici o stricăciune (intenționată sau nu), pentru că orice acțiune excepțională va transfera controlul la unul dintre aceste programe scrise dinainte și în care avem mare încredere.

Pentru a fi și mai preciși: fiecare eveniment excepțional are la nivelul microprocesorului un număr asociat. Instalarea handler-elor pentru excepții constă în construirea unui vector de adrese de proceduri, care indică pentru fiecare excepție ce procedură trebuie s-o trateze, cam așa⁵:

```

codul exceptiei
|
|
|   -----
|   0|         |----->procedura pentru tratarea impartirii la 0
|   -----
|\---->1|       |----->procedura pentru depanare
|
|   -----
|   .....
|   -----
|  128|        |----->procedura pentru tratarea unui apel de sistem
|   -----
|
|   vector de
|   exceptii

```

Vectorul de excepții este construit imediat după pornirea sistemului; funcția răspunzătoare de acest lucru este în fișierul `arch/i386/kernel/traps.c`, și este numită `trap_init()`. Codul esențial arată cam așa:

```

void trap_init(void)
{
.....
    set_trap_gate(0,&divide_error);

```

---

⁵Procesoarele Intel disting mai multe tipuri de evenimente excepționale, clasificînd separat întreruperile generate de hardware, erorile de execuție, etc. Diferitele tipuri funcționează însă la fel, doar că fiecare tip are alt vector de excepții.

```

    set_trap_gate(1,&debug);
    set_trap_gate(2,&nmi);
    set_system_gate(3,&int3);          /* int3-5 can be called from all */
    set_system_gate(4,&overflow);
    set_system_gate(5,&bounds);
    set_trap_gate(6,&invalid_op);
    set_trap_gate(7,&device_not_available);
    set_trap_gate(8,&double_fault);
    set_trap_gate(9,&coprocessor_segment_overrun);
    set_trap_gate(10,&invalid_TSS);
    set_trap_gate(11,&segment_not_present);
    set_trap_gate(12,&stack_segment);
    set_trap_gate(13,&general_protection);
    set_trap_gate(14,&page_fault);
    set_trap_gate(15,&spurious_interrupt_bug);
    set_trap_gate(16,&coprocessor_error);
    set_trap_gate(17,&alignment_check);
    for (i=18;i<48;i++)
        set_trap_gate(i,&reserved);
    set_system_gate(0x80,&system_call);
.....
}

```

Asta e relativ simplu de ghicit ce înseamnă: excepția nr 0, care se declanșează când se împarte la 0, va fi tratată de funcția `divide_error`, care este undeva prin nucleu, excepția 1 de funcția `debug`, etc.

Cît despre codul macro-ului `set_trap_gate()`, îl puteți găsi în fișierul `include/asm-i386/system.h`. Codul este încilcit pentru că procesoarele x86 nu conțin în căsuța din vectorul de excepții doar adresa unei proceduri, ci și o mulțime de alte informații, legate de privilegiile pe care le are un program în timp ce execută excepția, de tipul excepției (excepție, întrerupere), etc. Studiul detaliat al tabelii ne-ar îndepărta de la scopul nostru, și anume de a vedea cum se execută un apel de sistem. Important este de reținut:

1. După executarea întreruperii software execuția sare la o procedură specificată de vectorul de excepții (`system_call` pentru exemplu nostru concret);
2. Microprocesorul intră în mod nucleu;
3. Microprocesorul schimbă stiva curentă la cea indicată de noul privilegiu.

3.2.1 Stiva

Acest ultim punct merită o clarificare.

Cum se execută procedurile? Folosind o stivă pentru a-și păstra variabilele locale; când o procedură o cheamă pe alta se contruiește un nou *cadru de stivă* (stack frame) pentru procedura nouă, în care aceasta-și ține variabilele personale, argumentele și alte lucrșoare. (Pe îndelete despre rolul stivei am scris în PC Report din ianuarie 1997, în articolul “Multithreading”.)

Nucleul însuși este practic o colecție de proceduri, care deci au nevoie de o stivă pentru a se putea executa. Dar de unde s-o ia pe aceasta? Nucleul nu poate folosi stiva pe care o folosește procesul în mod obișnuit, pentru că nu poate avea încredere în proces. Diferența este că dacă procesul manipulează stiva într-un mod eronat, nu poate face rău decât sieși, datorită faptului că mecanismele de memorie virtuală împiedică un proces să acceseze memoria alocată altor procese. Cu nucleul lucrurile nu mai stau așa: privilegiile lui ridicate i-ar putea permite să scrie oriunde, ștergînd orice.

Din cauza aceasta, la procesoarele x86, o schimbare de privilegiu a procesorului implică *automat* o schimbare de stivă. Cum se face asta? Fiecare proces are o tabelă cu pointeri către stive, cîte una pentru fiecare nivel de privilegiu. Acest lucru poate fi văzut în fișierul `include/asm-i386/processor.h`, unde cele 4 stive, corespunzînd celor 4 nivele de privilegiu ale familiei x86, sunt indicate în structura numită TSS (Task Segment Selector, terminologie Intel):

```
struct thread_struct {
    unsigned short  back_link, __blh;
    unsigned long   esp0;
    unsigned short  ss0, __ss0h;
    unsigned long   esp1;
    unsigned short  ss1, __ss1h;
    unsigned long   esp2;
    unsigned short  ss2, __ss2h;
    unsigned long   cr3;
    unsigned long   eip;
    unsigned long   eflags;
    unsigned long   eax, ecx, edx, ebx;
    unsigned long   esp;
    unsigned long   ebp;
    unsigned long   esi;
    unsigned long   edi;
    unsigned short  es, __esh;
    unsigned short  cs, __csh;
    unsigned short  ss, __ssh;
    unsigned short  ds, __dsh;
    unsigned short  fs, __fsh;
    unsigned short  gs, __gsh;
    unsigned short  ldt, __ldth;
    unsigned short  trace, bitmap;
    unsigned long   io_bitmap[IO_BITMAP_SIZE+1];
    unsigned long   tr;
    unsigned long   cr2, trap_no, error_code;
/* floating point info */
    union i387_union i387;
/* virtual 86 mode info */
    struct vm86_struct * vm86_info;
    unsigned long   screen_bitmap;
    unsigned long   v86flags, v86mask, v86mode;
};
```

}

Cînd nucleul crează un proces îi alocă două stive: una pentru modul utilizator și una pentru modul nucleu. (Celelalte două stive nu sunt niciodată folosite de Linux). Cînd microprocesorul își schimbă privilegiul își schimbă automat și stiva curentă.

Stiva nucleului în general este mică (4K), pentru că nucleul este o bucată fixă de cod, care nu conține apeluri recursive de funcții, deci consumă relativ puțină stivă.

Deci funcția `sys_call`, chemată indirect prin întrerupere, și toate funcțiile chemate de ea, se vor executa pe stiva procesului curent care corespunde modului nucleu.

3.3 Poarta de intrare în nucleu

Să vedem ce se întîmplă mai departe. Codul funcției `system_call` este (din păcate) scris în asamblare. Se găsește în fișierul `arch/i386/kernel/entry.S`, și folosește din plin macro-uri foarte simple definite în alte părți (cele mai interesante în `include/asm-i386/linkage.h`), (cum ar fi `ENTRY`, `SYMBOL_NAME`, `SAVE_ALL`, etc.). Zic “din păcate”, pentru că dialectul de asamblare al compilatorului `gcc` nu este același sintactic cu cel al firmei Intel, așa că același program se scrie în feluri diferite folosind cele două limbaje. Mă rog, nu o să ne împiedicăm noi de atîta lucru; să încercăm să ne facem o idee despre ce se întîmplă în codul următor:

```
ENTRY(system_call)
    pushl %eax                # save orig_eax
    SAVE_ALL
#ifdef __SMP__
    ENTER_KERNEL
#endif
    movl $-ENOSYS,EAX(%esp)
    cmpl $(NR_syscalls),%eax
    jae ret_from_sys_call
    movl SYMBOL_NAME(sys_call_table)(,%eax,4),%eax
    testl %eax,%eax
    je ret_from_sys_call
#ifdef __SMP__
    GET_PROCESSOR_OFFSET(%edx)
    movl SYMBOL_NAME(current_set)(,%edx),%ebx
#else
    movl SYMBOL_NAME(current_set),%ebx
#endif
    andl $~CF_MASK,EFLAGS(%esp) # clear carry - assume no errors
    movl %db6,%edx
    movl %edx,dbgreg6(%ebx) # save current hardware debugging status
    testb $0x20,flags(%ebx) # PF_TRACESYS
    jne 1f
    call *%eax
    movl %eax,EAX(%esp) # save the return value
    jmp ret_from_sys_call
```

Pașii mari sunt următorii:

- Se salvează registrul AX, care conține codul apelului de sistem;
- Se salvează toți regiștrii (care au valorile pe care le aveau cînd s-a executat întreruperea 0x80);
- Dacă calculatorul este un calculator cu mai multe procesoare se execută un cod special pentru sincronizarea nucleelor de pe diferitele procesoare⁶.
- Numărul apelului de sistem este comparat cu numărul total de apeluri existente (`NR_syscalls`, un macro definit în `include/asm-i386/unistd.h`).
- Dacă numărul este înafara limitelor atunci nucleul se întoarce imediat la utilizator (prin salt la `ret_from_sys_call`) cu eroarea `ENOSYS` (“nu avem un astfel de apel de sistem”);
- Nucleul indexează cu codul apelului într-o tabelă care conține adresele tuturor funcțiilor care tratează apeluri de sistem (tabela numită `sys_call_table` este discutată în secțiunea următoare); adresa funcției de tratare este pusă în registrul EAX;
- Dacă o înregistrarea din tabelă este 0, funcția respectivă nu există, deci din nou ne întoarcem la utilizator cu eroare;
- Se fac felurite procesări legate de multiprocesoare și eventuala depanare a procesului curent; le ignorăm;
- Instrucțiunea principală este `call *%eax`, adică salt la adresa din registrul EAX. Această instrucțiune execută funcția corespunzătoare apelului de sistem; rezultatul acestei funcții este întors prin convenție tot în registrul EAX.
- Rezultatul din registrul EAX este pus pe stivă;
- Se sare la eticheta `ret_from_sys_call`, discutată mai jos.

3.4 Tabela de dispecerizare

Am văzut că funcția de bibliotecă a pus în registrul EAX un cod de apel de sistem, că întreruperea a comutat privilegiul și stiva, iar apoi că în nucleu s-a indexat într-o tabelă mare cu codul din EAX. Această tabelă este construită tot în fișierul `arch/i386/kernel/entry.S`, și arată cam așa:

```
.data
ENTRY(sys_call_table)
    .long SYMBOL_NAME(sys_setup)           /* 0 */
    .long SYMBOL_NAME(sys_exit)
    .long SYMBOL_NAME(sys_fork)
```

---

⁶SMP înseamnă Symmetric Multi Processing, și este o tehnică în care pe un calculator cu mai multe procesoare fiecare procesor execută cod atât de proces utilizator cât și de nucleu. Scrierea de cod pentru multiprocesoare simetrice este mult mai grea decât scrierea de cod re-entrant, din motive pe care nu avem timp să le explorăm acum, dar asupra cărora sperăm să revenim altădată. Oricum, Linux aici “trișează” un pic, nepremițînd unui procesor să execute cod nucleu dacă un alt procesor execută deja cod nucleu pentru un alt proces.

```

.long SYMBOL_NAME(sys_read)
.long SYMBOL_NAME(sys_write)
.long SYMBOL_NAME(sys_open)           /* 5 */
.....
.long SYMBOL_NAME(sys_getpid)        /* 20 */
.....
.space (NR_syscalls-165)*4           /* neimplementate */

```

După cum vedeți în căsuța 20 a tabelii se găsește adresa unei funcții, numită `sys_getpid`. Această funcție va fi deci executată atunci când codul apelului de sistem este 20.

3.5 Funcția `sys_getpid()`

Am ajuns în fine la funcția din nucleu care face procesarea corespunzătoare. Codul ei este în fișierul `kernel/sched.c`, și este banal; îl reproducem în întregime:

```

asmlinkage int sys_getpid(void)
{
    return current->pid;
}

```

Prin convenție compilatorul `gcc` pune rezultatul unei funcții C în registrul EAX; din această cauză valoarea întoarsă de această funcție poate fi consumată de codul de mai sus.

Dar cine este `current`? Este nimeni altul decât “procesul” curent. Cum vine asta?

3.5.1 Structura Task

Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să aflăm ce este un proces pentru nucleu. Ei bine, pentru nucleu un proces este nimic altceva decât o structură de date. Putem vedea această structură de date în fișierul `include/linux/sched.h`; unul dintre câmpurile ei este structura TSS de care am vorbit mai sus. Ea arată cam așa:

```

struct task_struct {
/* these are hardcoded - don't touch */
    volatile long state; /* -1 unrunnable, 0 runnable, >0 stopped */
    long counter;
    long priority;
    unsigned long signal;
    unsigned long blocked; /* bitmap of masked signals */
    unsigned long flags; /* per process flags, defined below */
    int errno;
    long debugreg[8]; /* Hardware debugging registers */
    struct exec_domain *exec_domain;
/* various fields */
    struct linux_binfmt *binfmt;
    struct task_struct *next_task, *prev_task;
    struct task_struct *next_run, *prev_run;
}

```

```

unsigned long saved_kernel_stack;
unsigned long kernel_stack_page;
int exit_code, exit_signal;
/* ??? */
unsigned long personality;
int dumpable:1;
int did_exec:1;
/* shouldn't this be pid_t? */
int pid;
int pgrp;
int tty_old_pgrp;
int session;
/* boolean value for session group leader */
int leader;
int groups[NGROUPS];
/*
 * pointers to (original) parent process, youngest child, younger sibling,
 * older sibling, respectively. (p->father can be replaced with
 * p->p_pptr->pid)
 */
struct task_struct *p_opptr, *p_pptr, *p_cptra, *p_ysptr, *p_osptr;
struct wait_queue *wait_chldexit; /* for wait4() */
unsigned short uid,euid,suid,fsuid;
unsigned short gid,egid,sgid,fsuid;
unsigned long timeout, policy, rt_priority;
unsigned long it_real_value, it_prof_value, it_virt_value;
unsigned long it_real_incr, it_prof_incr, it_virt_incr;
struct timer_list real_timer;
long utime, stime, cutime, cstime, start_time;
/* mm fault and swap info: this can arguably be seen as either
mm-specific or thread-specific */
unsigned long min_flt, maj_flt, nswap, cmin_flt, cmaj_flt, cnsnap;
int swappable:1;
unsigned long swap_address;
unsigned long old_maj_flt; /* old value of maj_flt */
unsigned long dec_flt; /* page fault count of the last time */
unsigned long swap_cnt; /* number of pages to swap on next pass */
/* limits */
struct rlimit rlim[RLIM_NLIMITS];
unsigned short used_math;
char comm[16];
/* file system info */
int link_count;
struct tty_struct *tty; /* NULL if no tty */
/* ipc stuff */

```

```

        struct sem_undo *semundo;
        struct sem_queue *semsleeping;
/* ldt for this task - used by Wine.  If NULL, default_ldt is used */
        struct desc_struct *ldt;
/* tss for this task */
        struct thread_struct tss;
/* filesystem information */
        struct fs_struct *fs;
/* open file information */
        struct files_struct *files;
/* memory management info */
        struct mm_struct *mm;
/* signal handlers */
        struct signal_struct *sig;
#ifdef __SMP__
        int processor;
        int last_processor;
        int lock_depth;          /* Lock depth. We can context switch
in and out of holding a syscall kernel lock... */
}
#endif

```

Nucleul manipulează în principiu două mari clase de structuri de date:

- Structuri de date private care aparțin unui singur proces; de exemplu pid-ul, prioritatea, pointeri spre fișierele deschise, etc.
- Structuri de date *globale* întregului sistem: fișiere, memorie, procesoare, etc.

Practic tot ce este per-proces este ținut într-un array mare de structuri de tipul `struct task_struct`. Un array de pointeri spre aceste structuri este declarat în fișierul `kernel/sched.c`:

```
struct task_struct * task[NR_TASKS] = {&init_task, };
```

`current` este un macro definit în `include/linux/sched.h` spre un `task_struct`, care punctează spre procesul care tocmai se execută pe procesorul curent. Planificatorul (scheduler) are grijă ca de fiecare dată când comută de la procesul curent la un altul să schimbe valoarea acestui pointer.

3.6 Întoarcerea

Gata, am ajuns pînă în “centrul nucleului”. Acum trebuie să ieșim la suprafață, cu valoarea calculată. Credeți că nu poate fi decît mai simplu? Ehe, vă înșelați.

Reluăm periplul din fișierul `arch/i386/kernel/entry.S`; acum trebuie să vedem cum se execută funcția `ret_from_sys_call`, a cărei misiune este să părăsească modul privilegiat. Codul este mai complicat decît ne așteptăm pentru că această funcție nu este chemată numai la sfîrșitul unui apel de sistem, ci și la sfîrșitul unei întreruperi hardware. Problema este că întreruperile hardware pot surveni oricînd, chiar și atunci cînd se execută deja un apel de sistem sau o altă întrerupere hardware. Din cauza asta nucleul trebuie întîi să verifice dacă trebuie să se întoarcă la modul utilizator sau trebuie să rămînă în mod nucleu; acțiunile sunt diferite în cele două cazuri.

```

        ALIGN
        .globl ret_from_sys_call
ret_from_sys_call:
        cmpl $0,SYMBOL_NAME(intr_count)
        jne 2f
9:      movl SYMBOL_NAME(bh_mask),%eax
        andl SYMBOL_NAME(bh_active),%eax
        jne handle_bottom_half
        movl EFLAGS(%esp),%eax           # check VM86 flag: CS/SS are
        testl $(VM_MASK),%eax           # different then
        jne 1f
        cmpw $(KERNEL_CS),CS(%esp)      # was old code segment supervisor ?
        je 2f
1:      sti
        orl $(IF_MASK),%eax              # these just try to make sure
        andl $~NT_MASK,%eax             # the program doesn't do anything
        movl %eax,EFLAGS(%esp)          # stupid
        cmpl $0,SYMBOL_NAME(need_resched)
        jne reschedule
#ifdef __SMP__
        GET_PROCESSOR_OFFSET(%eax)
        movl SYMBOL_NAME(current_set)(,%eax), %eax
#else
        movl SYMBOL_NAME(current_set),%eax
#endif
        cmpl SYMBOL_NAME(task),%eax     # task[0] cannot have signals
        je 2f
        movl blocked(%eax),%ecx
        movl %ecx,%ebx                  # save blocked in %ebx for signal handling
        notl %ecx
        andl signal(%eax),%ecx
        jne signal_return
2:      RESTORE_ALL

```

Pînă la eticheta “1:” în programul de mai sus asta se petrece: bazîndu-se pe felurite numere, cum ar fi numărul de întreruperi în curs de tratare sau numărul de drivere active în “partea de jos” (bh: bottom half), sau în funcție de poziția segmentului de stivă al apelantului se poate deduce din ce loc a fost chemat codul curent. Deși este deosebit de instructiv de urmat calea în fiecare din aceste cazuri, noi o să pretindem încăpățînați că tocmai de întoarcem în spațiul utilizator.

Variabila `need_reschedule` este nenulă în cazul în care în timpul execuției procesului curent în nucleu s-au petrecut evenimente care cer întreruperea procesului curent și comutarea la un altul. Hai să zicem că nu s-a întîmplat nimic de acest gen, ca să vedem cum ne întoarcem în spațiul utilizator.

Dar înainte de acest pas se petrece un alt lucru foarte important: se verifică dacă procesul curent are semnale de primit.

3.7 Livrarea semnalelor

Semnalele sunt o metodă simplistă de comunicație inter-proces în Unix. Un semnal este un eveniment identificat printr-un nume și printr-un număr asociat. Un proces poate trimite semnale altui proces folosind apelul de sistem `kill(2)`, cu care indică PID-ul și numărul semnalului. Semnalele pot fi trimise spontan de nucleu în anumite circumstanțe.

Un proces poate reacționa la un semnal în mai multe feluri, și poate controla într-o oarecare măsură livrarea semnalelor folosind o serie de funcții de bibliotecă și apeluri de sistem (`signal`, `sigsuspend`, `sigpending`, `sigaction`, etc.). Am văzut nu demult în PC Report un articol amplu consacrat semnalelor, așa ca nu voi discuta despre ce fac.

Ce înseamnă că nucleul “transmite un semnal”? Fiecare proces are un array de biți, câte unul pentru fiecare semnal. Când un proces primește un semnal nucleul nu face altceva decât să pună bitul corespunzător pe 1 și să continue. Adevărata livrare a semnalului se va face mai târziu, când procesul destinat se execută.

Din timp în timp un proces verifică dacă nu i-au fost trimise semnale. De obicei face asta înainte de a se bloca în așteptarea unei activități care durează mult timp, și întotdeauna verifică dacă nu are semnale în momentul când termină executarea unui apel de sistem.

Aici am ajuns și noi cu explicațiile; codul cu pricina este în fișierul `arch/i386/kernel/entry.S`:

```
signal_return:
    movl %esp,%ecx
    pushl %ecx
    testl $(VM_MASK),EFLAGS(%ecx)
    jne v86_signal_return
    pushl %ebx
    call SYMBOL_NAME(do_signal)
    popl %ebx
    popl %ebx
    RESTORE_ALL
```

Aici nu se întâmplă mare lucru; se cheamă doar funcția `do_signal` cu felurite argumente pe stivă. Această funcție se ocupă de tot ce trebuie, livrînd unul câte unul toate semnalele acumulate între timp. Aceste semnale ar putea avea drept efect omorîrea procesului curent, și atunci funcția `do_signal` nu se mai întoarce niciodată.

3.8 Sfîrșitul întreruperii

Presupunînd că `do_signal()` se întoarce, execuția în mod nucleu se termină cu codul lui `RESTORE_ALL`, care extrage regiștrii salvați pe stivă atunci când s-a început execuția în mod nucleu. Codul este tot în fișierul `arch/i386/kernel/entry.S`.

```
#define RESTORE_ALL \
    cmpw $(KERNEL_CS),CS(%esp); \
    je 1f; \
    GET_PROCESSOR_OFFSET(%edx) \
    movl SYMBOL_NAME(current_set)(,%edx), %eax ; ; \
    movl dbgreg7(%eax),%ebx; \
```

```

1:      movl %ebx,%db7; \
      LEAVE_KERNEL \
      popl %ebx; \
      popl %ecx; \
      popl %edx; \
      popl %esi; \
      popl %edi; \
      popl %ebp; \
      popl %eax; \
      pop %ds; \
      pop %es; \
      pop %fs; \
      pop %gs; \
      addl $4,%esp; \
      iret

```

Cea mai importantă instrucțiune aici este ultima, **iret**. Asta înseamnă “Interrupt RETurn”, adică “întoarcere din întrerupere”.

Această instrucțiune face exact opusul unei întreruperi, și anume descrește privilegiul, comută stivele și se întoarce la programul întrerupt.

3.9 Terminarea funcției de bibliotecă

Iată cum periplul nostru prin nucleu s-a terminat. Ne-am întors înapoi în corpul funcției de bibliotecă `getpid()`, avînd în registrul EAX valoarea PID-ului pentru procesul curent. Funcția aceasta vede dacă valoarea este negativă (nu ar avea nici un motiv să fie în cazul nostru), setează `errno` după cum am descris mai sus și se întoarce la programul apelant.

4 Rezumat

Am încălecat pe program counter și am străbătut împreună un periplu în grotile mai superficiale ale nucleului (alte apeluri de sistem au coduri infinite mai complexe, cu multe regiuni critice și cu probleme grele de re-entrănță).

Să revedem etapele străbătute:

1. Utilizatorul cheamă o funcție de bibliotecă (`getpid(2)`);
2. Funcția de bibliotecă împachetează numărul apelului (20) într-un registru și eventualele argumente în alți regiștri;
3. Funcția de bibliotecă generează o întrerupere software (0x80);
4. Automat întreruperea comută în mod nucleu, schimbă stivele și sare la o procedură de interceptie (handler);
5. Procedura de interceptie extrage numărul apelului și indexează într-o tabelă de apeluri de sistem;

6. Se sare la funcția care execută cu adevărat apelul (`sys_getpid()`); folosind structurile de date ale nucleului funcția calculează răspunsul;
7. Codul de întoarcere verifică dacă sunt semnale de livrat procesului curent; dacă da, acestea sunt procesate înainte de întoarcerea în mod utilizator;
8. Se execută o instrucțiune RETI care termină o întrerupere, restaurează privilegiile scăzute și comută stivele înapoi;
9. Funcția de bibliotecă despachetează răspunsul și dacă este necesar setează variabila `errno` la eroarea survenită;
10. Funcția de bibliotecă întoarce rezultatul primit de la nucleu. Execuția apelului de sistem s-a terminat.

Cum vi s-a părut?